

tam u podstawy pochylonej sosny, pośród mchów borowych. W następnym roku, mimo poszukiwań, nie udało się odnaleźć ponownie jego owocników na tym stanowisku.

Z wyżej wymienionych gatunków najczęściej spotykany na terenie Polski jest sromotnik bezwstydnny. Dwa pozostałe taksony występują znacznie rzadziej. Są one narażone na niszczenie głównie z powodu zwracających uwagę dużych rozmiarów. Ponadto szmaciak gałęzisty jest cenionym grzybem jadalnym, co może przyczynić się dodatkowo do zaniku jego stanowisk. Te, jak i inne gatunki grzybów, także tych pospolitszych, zasługują na naszą ochronę, gdyż stanowią ważny składnik ekosystemu.

Martin Kukwa

PIŚMIENNICTWO

Wojewoda W., Ławrynowicz M. 1992. *Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Nowe stanowisko podgrzybka pasożytniczego *Xerocomus parasiticus* na Pojezierzu Kaszubskim oraz ochrona gatunku w regionie gdańskim

1. Stanowisko na Pojezierzu Kaszubskim. Nowe stanowisko podgrzybka pasożytniczego *Xerocomus parasiticus* na Pojezierzu Kaszubskim zostało stwierdzone 8 października 1997 r. Znajduje się ono na Wysoczyźnie Staniszewskiej, w północnej części Kaszubskiego Parku Krajobrazowego (Lasy Mirachowskie), na terenie rezerwatu przyrody „Staniszewskie Błoto”. Administracyjnie obiekt ten położony jest w granicach województwa gdańskiego, w gminie Kartuzy (nadleśnictwo Kartuzy, obręb Mirachowo, leśnictwo Glinne, oddziały 211f i 229c).

Wymieniony rezerwat przyrody, utworzony w 1962 r. i powiększony w 1989 r., zajmuje obszar 130,41 ha oraz obejmuje jedno z największych i najgłębszych torfowisk na Pojezierzu Kaszubskim. Do najcenniejszych zbiorowisk należą tu: mszar sosnowy *Sphagnetum magellanicum pinetosum*, bór bagienny *Vaccinio uliginosi-Pinetum* oraz brzezina bagienna *Betuletum pubescentis*, w której lanowo rosnący widłak jałowcowaty *Lycopodium annotinum* tworzy jedno z najbogatszych stanowisk na Pomorzu (Herbich i in. 1987). Występują tu rzadkie mszaki i porosty (patrz np. Fałtynowicz 1983) oraz gatunki wymienione przez Żukowskiego i Jackowicka (1995) na liście ginących i zagrożonych roślin naczyniowych Pomorza

Zachodniego i Wielkopolski; są to: bagno zwyczajne *Ledum palustre*, bazyła czarna *Empetrum nigrum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, modrzewnica zwyczajna *Andromeda polifolia*, rośiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, tająża jednostronna *Goodyera repens*, wełnianeczka darniowa *Trichophorum caespitosum*, wymieniony wcześniej widłak jałowcowaty oraz wrzosiec bagienny *Erica tetralix*. Na uwagę zasługują także rzadkie torfowce: *Sphagnum tenellum* i *S. fuscum* (Herbich i in. 1987). Gatunkiem szczególnie zagrożonym wyginieciem jest wspomniany wrzosiec bagienny, stwierdzony ostatnio tylko na jednym stanowisku – w 1992 r. (A. Garbalewski – mater. nie publ.).

Zlokalizowano dwa miejsca występowania podgrzybka pasożytniczego przy leśnej drodze, wiodącej przez fragment obniżenia, zajętego tutaj przez skrajnie przesuszone zbiorowisko o charakterze brzeziny bagiennej, w bezpośrednim sąsiedztwie rowów melioracyjnych. Według typologii leśnej jest to siedlisko boru mieszanego bagiennego, o glebie torfowo-murszowej wytworzonej z torfu wysokiego lub murszowo-torfowej wytworzonej z torfu przejściowego. Poziom wody gruntowej wynosi 0,3–0,4 m.

Stwierdzono występowanie 4 owocników podgrzybka, wyrosłych na tęgoskorze pospolitym *Scleroderma citrinum*, w tym 1 napotkano na skarpie rowu melioracyjnego – po północnej stronie drogi (oddz. 211f), pozostałe 3 (2+1) – po jej południowej stronie (oddz. 229c), w odległości ok. 3 m od osi rowu. Miejsca te były umiarkowanie naświetlone, znajdowały się na styku płatów starszych i młodszych drzewostanów. Obydwa oddziały leśne zostały włączone do wymienionego rezerwatu przyrody w 1989 r. Występowanie podgrzybka pasożytniczego na opisanym stanowisku potwierdziło słuszność – wcześniej sformułowanego i zrealizowanego w 1989 r. – postulatów o zwiększenie powierzchni chronionej (Herbich i in. 1987).

Fakt występowania podgrzybka w rezerwacie skłania do refleksji na temat ciągle niedostatecznego rozeznania walorów przyrodniczych Pojezierza Kaszubskiego, nawet w obrębie rezerwatów przyrody – istniejących i projektowanych. Wynikają stąd trzy ogólniejsze wnioski. Po pierwsze: niezbędne są dalsze kompleksowe badania naukowe obszarów chronionych, w tym również o „charakterze ciągłym” – tylko w ten sposób można zaobserwować i kontrolować tendencje zmian w przyrodzie. Po drugie: zebrane informacje o gatunkach oraz dane o procesach zachodzących na terenach rezerwatów powinny determinować i ewentualnie modyfikować cele i sposób ochrony. Po trzecie: problem ciągle niedostatecznej interdyscyplinarnej informacji przyrodniczej implikować powinien dużą ostrożność podejścia przy wyborze sposobów ochrony cennych przyrodniczo powierzchni (por. np. Buliński 1995).

2. Problem ochrony stanowisk w regionie gdańskim. Ze względu na dużą atrakcyjność grzybów, zwłaszcza jadalnych, są one szczególnie narażone na niszczenie. Zbieracze grzybów nie oszczędzają także

gatunków niejadalnych i trujących, w tym tęgoskórów – pospolitego i brodawkowanego *Scleroderma verrucosum*, które są gospodarzami unikatowego, ściśle chronionego podgrzybka pasożytniczego (Wojewoda 1993). Wpływa to na zmniejszenie populacji wymienionych trzech taksonów, może również przyczynić się nawet do zaniku ich lokalnych stanowisk. Innymi czynnikami, często działającymi łącznie i przyczyniającymi się w różnym stopniu do zaniku wymienionej flory grzybów są: skażenia chemiczne (m.in. kwaśne deszcze), niektóre aspekty gospodarki leśnej (np. melioracje odwadniające oraz niszczenie grzybni poprzez naruszenie gleby w trakcie zrywki drewna), rozcinanie zwartych kompleksów leśnych siecią dróg, rurociągów, energetycznych linii przesyłowych, budowa nowych osiedli w strefie przyleśnej, zaśmiecanie lasów itp.

Uwzględniając dotychczasowy stan poznania rozmieszczenia omawianego gatunku w regionie gdańskim, a szerzej – na Pomorzu Zachodnim i terenach przyległych – należy uznać go za bardzo rzadki w skali regionu. Pierwsza wzmianka o stanowisku tego mikopasożyta w okolicach Krynicy Morskiej (obecnie woj. elbląskie) pochodzi sprzed prawie 40 lat (Skirgiełło 1960). Podgrzybek pasożytniczy zlokalizowano także w rejonie Szczecina (Stasińska 1992) oraz na terenie Słowińskiego Parku Narodowego (Wojewoda 1993). Niewielka liczba stanowisk i ich znaczne rozproszenie w tej części Polski prawdopodobnie nie są jednak wynikiem aż tak dużej rzadkości taksonu, lecz następstwem braku prowadzenia systematycznych obserwacji terenowych przez mikologów. Stwierdzenie występowania *Xerocomus parasiticus* w rezerwacie przyrody „Staniszewskie Błoto” potwierdza powyższą sugestię.

Zjawisko spadku liczebności populacji podgrzybka pasożytniczego, będące wynikiem antropopresji, zaobserwowano na jego jedynym stanowisku w Lasach Oliwskich, które położone są w bezpośrednim sąsiedztwie Trójmiasta (Wilga 1993, 1996, 1997a). Sugestię ochrony torfowiska – siedliska podgrzybka (Wilga 1991), wzięto pod uwagę przy projektowaniu sieci nowych obiektów chronionych w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym; jako pierwszy krok proponuje się nadanie mu statusu powierzchniowego pomnika przyrody, docelowo ma tu powstać rezerwat przyrody (Garbalewski 1997, Pismo Urzędu Woj. 1996).

W pobliżu Trójmiasta podgrzybek opanował lokalnie rzadki tu gatunek – tęgoskór pospolity. Tymczasem pospolitszy tęgoskór brodawkowany, występujący nawet na cmentarzu komunalnym Srebrzysko w Gdańsku-Wrzeszczu, wolny jest od tego mikopasożyta. Zjawisko to znane jest z innych terenów leśnych, choć niektórzy mikolodzy zauważyli sytuację wręcz odwrotną – występowanie podgrzybka wyłącznie na *Scleroderma verrucosum* (Szczepka 1982).

Artykuł o konieczności ochrony podgrzybka, a także fotografia kolonii tego gatunku zniszczonej przez wandala ukazały się w gdańskim tygodniku (Wilga 1997b), zaś felieton omawiający biologię, ekologię oraz zagro-

zenie wspomnianego taksonu zamieszczono w miesięczniku wydawanym przez Politechnikę Gdańską (Wilga 1997c). Zdaniem autorów – umiejętne informowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży, o problemach ochrony unikatowych gatunków jest jednym ze sposobów zmniejszenia zagrożenia przyrody, szczególnie w przyszłości, gdy wielu z tych ludzi pracować będzie na stanowiskach decyzyjnych. Podgrzybek pasożytniczy jako gatunek rzadki i przy tym niezwykle interesujący na szczególną ochronę na pewno zasługuje.

Autorzy dziękują Panu dr. hab. J. Herbichowi za konsultacje fitosocjologiczne.

Marcin Stanisław Wilga, Sławomir Zieliński

PIŚMIENNICTWO

Buliński M. 1995. *Problemy ochrony rezerwatowej*. W: *Ochrona przyrody w regionie gdańskim*. (red. Przewoźniak M.). Bogucki Wyd. Nauk.: 101–112, Poznań.

Fałtynowicz W. 1983. *Porosty wybranych torfowisk regionu gdańskiego*. Maszynopis, Kat. Ekol. Roślin i Ochr. Przyr., Uniw. Gdański.

Garbalewski A. 1997. *Obiekty przyrodnicze na terenie TPK projektowane lub postulowane do objęcia ochroną rezerwatową*. Maszynopis, Zarząd Parków Krajobrazowych, Gdańsk.

Herbich J. 1982. *Zróżnicowanie i antropogeniczne przemiany roślinności Wysoczyzny Staniszewskiej na Pojezierzu Kaszubskim*. PTB, Monogr. Bot. 63: 161.

Herbich J., Herbichowa M., Herbich P. 1987. *Charakterystyka przyrodnicza rezerwatu „Staniszewskie Błoto”*. Maszynopis, Kat. Ekol. Roślin i Ochr. Przyr., Uniw. Gdański.

Operat Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Kartuzy, stan na 1987.01.01, opisy taksacyjne.

Pismo Urzędu Woj. w Gdańsku 1996. *Do Zarządu Parków Krajobrazowych w Gdańsku w sprawie ochrony siedliska podgrzybka pasożytniczego*. Maszynopis, Gdańsk.

Skirgiełło A. 1960. *Grzyby (Fungi). Podstawczaki (Basidiomycetes). Borowikowe (Boletales)*. PWN, 56–57, Warszawa.

Stasińska M. 1992. *Nowe stanowiska podgrzybka pasożytniczego Xerocomus parasiticus na Pomorzu Zachodnim*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 48, 4: 96–97.

Szczepka M. 1982. *Podgrzybek pasożytniczy Xerocomus parasiticus i problematyka jego ochrony*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 36, 6: 32–45.

Wilga M. S. 1991. *Pismo do Zarządu Parków Krajobrazowych w sprawie ochrony stanowiska podgrzybka pasożytniczego Xerocomus parasiticus*. Maszynopis, Gdańsk.

Wilga M. S. 1993. *Stanowisko podgrzybka pasożytniczego Xerocomus parasiticus w Lasach Oliwskich*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 49, 4: 90–94.

Wilga M. S. 1996. *Rzadkie gatunki grzybów wielkoowocnikowych (macromycetes) w rejonie Gdańska (Lasy Oliwskie)*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 52, 6: 66–78.

Wilga M. S. 1997a. *Perspektywy egzystencji grzybów wielkoowocnikowych (macromycetes) w Lasach Oliwskich ze szczególnym uwzględnieniem gatunków chronionych i rzadkich*. *Przegl. Przyr.* 8, 3: 61–72, Świebodzin.

Wilga M. S. 1997b. *Z brzytwą na... grzyby*. *Tygodnik Trójmiasto* 42: 3 (wkładka), Gdańsk.

Wilga M. S. 1997c. *O pewnym podgrzybku*. *PG – Pismo pracowników i studentów Politechniki Gdańskiej* 9: 43–44.

Wojewoda W. 1993. *Grzyb na grzybie*. *Echa Leśne* 9: 29.

Żukowski W., Jackowiak B. 1995. *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. Bogucki Wyd. Nauk. 141, Poznań.

Czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea* na Śląsku Opolskim

Czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea* jest przedstawicielem rodziny czarkowatych *Sarcoscyphaceae*. W Polsce gatunek ten znany jest z kilkunastu stanowisk rozproszonych na całym jej obszarze (np. Wojewoda 1993, Piątek 1994, 1995, Wilga 1995, 1996). Gatunek ten znajduje się na liście grzybów zagrożonych w kategorii V – narażone (Wojewoda, Ławrynowicz 1992). Nie jest objęty ochroną prawną, choć w pełni na nią zasługuje – ze względu na rzadkość występowania i dekoracyjny wygląd owocników (Grzywacz, Nieto 1989).

W trakcie badań terenowych, prowadzonych na terenie województwa opolskiego, stwierdzono sześć nowych stanowisk tego grzyba (ryc. 1). Trzy z nich znajdują się na terenie Parku Krajobrazowego Góra Św. Anny (koło Żyrowej, Ligoty Dolnej i Górnej). Przynależność do makroregionów przyjęto wg Kondrackiego (1988).

1. Zawadzkie (Nizina Śląska, mezoregion Równina Opolska), 23.03.1995 r. Nad brzegiem starorzecza Małej Panwi, pod krzewami olszy czarnej *Alnus glutinosa* i czeremchy zwyczajnej *Padus avium*, stwierdzono 8 owocników czarki razem z zawiłcem gajowym *Anemone nemorosa*, ziarnopłonem wiosennym *Ficaria verna*, śledziennicą skrętolistną *Chrysosplenium alternifolium* i kokoryczką pełną *Corydalis solida*.